

Verkondiging zondag 14 juli, 4^e zondag van de zomer, dienst van Schrift en Tafel

Lezingen: Deut. 30:11-14, Lucas 10:25-37

ds. Florisca van Willegen-Kerkvliet

Gemeente van Christus, lieve mensen,

‘Wat moet ik doen om deel te krijgen aan het eeuwige leven?’

Dat is de vraag die de wetgeleerde aan Jezus stelt. Het gaat de wetgeleerde hier niet perse om zijn zielenheil, om het leven na dit leven. Maar het gaat de wetgeleerde om hoe op deze aarde te leven met God. Hoe een leven te leiden dat zinvol is, eeuwigheidswaarde heeft. Hij is benieuwd wat Jezus daarover te zeggen heeft, of hij hem met al zijn kennis uit de tent kan lokken.

Maar Jezus speelt de bal terug en spreekt hem aan op zijn eigen deskundigheid als wetgeleerde. Hij heeft er immers zijn levenswerk van gemaakt om de Thora te bestuderen. Jezus stelt hem een wedervraag: ‘Wat staat er in de wet, wat lees je daar?’ Natuurlijk weet de wetgeleerde wat er geschreven staat. Bekende woorden: God liefhebben boven alles en je naaste als jezelf. Woorden uit Deuteronomium en Leviticus, samengevat in het zogeheten dubbelgebod.

Dan is het toch simpel, zegt Jezus: die woorden doen, ze leven: liefde in de praktijk brengen. Dat is wat het betekent om deel te hebben aan het leven van de Eeuwige.

Maar zo simpel is het blijkbaar niet. Want de wetgeleerde vraagt door. Hij vraagt niet naar het eerste gebod, naar wie God is, dat is hem blijkbaar helder. Maar hij vraagt naar het tweede gebod, hij vraagt: ‘Wie is dan mijn naaste?’

Dat is geen slechte vraag. Er zijn zoveel mensen in nood in de wereld, je kunt toch niet voor hen allemaal klaar staan? Kunnen we ons het leed van de hele wereld aantrekken, zonder er zelf aan onderdoor te gaan? Waar kan of moet ik de grens trekken?

Maar de vraag naar wie mijn naaste is, lijkt hier vooral een vraag te zijn die een antwoord zoekt naar de vraag wie de naaste *niet* is? Waar kan ik met een gerust hart ophouden mij verantwoordelijk te voelen voor anderen en blijf ik toch binnen het gebod?

Het is geen vraag die voortkomt uit bewogenheid, uit compassie. Maar een vraag van iemand die bezig is met zichzelf.

Bij wijze van antwoord vertelt Jezus een verhaal. Een uit het leven gegrepen verhaal waardoor de naaste geen abstract begrip blijft, het geen theoretisch debat wordt over grenzen van verantwoordelijkheid, maar waardoor de kern van de zaak dichtbij gebracht wordt.

Het verhaal is de meesten waarschijnlijk wel bekend, het stond vorig jaar bij een onderzoek van de EO naar favoriete Bijbelverhalen op de derde plek. Er was eens een man die onderweg werd overvallen. Rovers beroofde hem van geld en goed. Naakt en bebloed werd hij achtergelaten. En daar lag hij, als een zielig hoopje mens, meer dood dan levend. Aan niets was meer te zien wie hij was, welke positie hij bekleed had. Het enige wat overgebleven is, is een mens aangewezen op hulp van een ander.

‘Wie is de naaste van deze mens?’ vraagt Jezus. De priester en de leviet waren het niet. Uitgerekend de mensen die hun leven in dienst van God gesteld hebben lopen met een boog voorbij. Misschien hadden ze er zo hun redenen voor. Misschien moesten ze nog dienst doen in de tempel in Jeruzalem en mochten ze zich volgens de wet niet verontreinigen door iemand aan te raken die al dood is, of in je armen zou kunnen sterven. Of zat de dienst erop en gaan ze de omgekeerde weg? Hebben ze haast om thuis te komen? Geen tijd om de agenda te laten doorkruisen door het onverwachte. ‘Sorry, volgende keer beter, er komt na mij vast een ander langs.’

Het is een pijnlijke aangelegenheid: de mensen van wie we het zouden verwachten stellen teleur. Misschien kennen we het zelf ook wel, bleken vrienden geen echte vrienden te zijn, toen het er echt op aankwam. De priester en de Leviet hadden hier het gebod om het naaste lief te hebben in praktijk kunnen brengen. Maar bewust of onbewust zien ze de nood niet, of verschuilen ze zich achter regels of excuses. Ik zou het goede wel willen doen, maar.... En zo zijn er altijd wel redenen te vinden.

Het verhaal gaat verder. Er komt er nog iemand voorbij: een door de Joden gehate Samaritaan, zo iemand waarvan je denkt dat diegene niet deugt of er verkeerde denkbeelden op na houdt, -niet een van ons-, maar het is deze vreemdeling van buiten, degene van wie je het niet aan had ziet komen, die doet wat je van een mens mag verwachten, wanneer hij een mens ziet in nood: hij betoont zich naaste, medemens. Zonder aanzien des persoons helpt hij de gewonde man. Hij laat zich even ophouden, doet wat nodig is, en vervolgt zijn weg. Hij neemt de halfdode niet mee naar huis, maar zorgt ervoor dat hij van halfdood weer richting leven gaat.

Hij volgt niet zomaar een gebod omdat het moet, maar hij doet dit, omdat hij zich laat raken. Hij kreeg medelijden. In oude vertalingen staat ook wel dat hij met ontferming werd bewogen – het raakt hem tot in zijn ingewanden toe en hij kan niet anders dan in beweging komen. ‘Met ontferming bewogen zijn’ is een uitdrukking die kenmerkend is voor de God van Israël. Van hem die bij uitstek de barmhartige wordt genoemd wordt steeds verhaald dat hij met ontferming bewogen is over zijn volk, over zijn mensen, over deze wereld. Geen onbewogen God, ver weg op zijn troon, maar een God die omziet naar de mensen, die in beweging komt, die doet wat volstrekt ongewoon is, die in Jezus onder ons mensen is komen wonen.

En dan blijkt dat de vraag naar de naaste en de vraag naar God, in de bijbel niet los verkrijgbaar zijn. Het is de Samaritaan, die in zijn doen en laten Gods barmhartigheid weerspiegelt die geen grenzen kent. Gods liefde wordt zichtbaar waar mensen hem navolgen, waar mensen doorgeven wat zij zelf van God ontvangen. De liefde voor de naaste mag in de ontfermende liefde van God zijn wortels, zijn bron vinden. Wij vinden de Eeuwige eerst en altijd als onze naaste aan onze zijde.

En misschien werkt het ook wel zo, dat je pas echt goed een naaste kunt zijn, wanneer je zelf ervaren hebt dat een ander jou tot naaste was. Wie weet en leeft van hem of haar overkomen barmhartigheid, liefde, vriendelijkheid of geduld zal ook zelf barmhartiger, liefdevoller, vriendelijker of geduldiger naar zijn medemens kijken.

Het verhaal vertelt ons er niets over, maar het kan haast niet anders dat de gewonde man door de ontmoeting zelf een ander mens is geworden. Hij zal met andere ogen naar Samaritanen kijken, want één van hen was zijn redder. Hij kan niet meer anti-Samaritaans zijn, zoals hij als jood dat vroeger wellicht wel was. Deze vreemdeling is niet langer een vijand, iemand die gehaat en gevreesd moet worden, maar een naaste: een zelfde mens als jij en ik. Iemand die niet boven of onder je staat, maar op gelijke voet.

De vraag naar de naaste is dan nooit een theoretische vraag met een theoretisch antwoord. Dat klinkt ook door in de staart van de gelijkenis. De wetgeleerde vroeg: wie is mijn naaste? Maar Jezus draait de zaken om en vraagt: wie was de naaste van deze mens die slachtoffer geworden was? Want de eigenlijke vraag is niet wie mijn naaste is, maar wel of ik de naaste wil zijn van mijn medemens.

Met meelesen zei iemand het zo: je zet de punt van de passer niet op jezelf om vanuit daar een kring te trekken wie er allemaal jouw naasten zijn, maar je zet de punt van de passer bij de ander en dan ziet het perspectief er anders uit. Dan ziet de rol die jij zelf speelt, er anders uit. Dan kijk je met de ogen van de ander die hulp nodig heeft, die is aangewezen op een ander die bij hem in de buurt komt. Die om zich heen kijkt en vraagt 'wie zal mijn naaste zijn?' Dat je zélf een naaste wordt voor iemand anders, daar gaat het om in Gods nieuwe wereld.

Een andere associatie die bij meelesen opkwam, waren iconische foto's uit het nieuws: we kennen ze waarschijnlijk wel, de foto het verdrinken jongetje op het strand, of recenter een aangespoelde vader met zijn dochter in zijn armen. En terecht kunnen we ons afvragen wie en vooral waar de naasten van deze mensen waren? Wat kunnen en moeten we doen om dit soort situaties te voorkomen?

De keerzijde van zo'n parallel is echter, dat het meteen groots en ver weg wordt. Je zou al snel kunnen denken 'wie ben ik om daar verandering in te kunnen brengen?' of 'deze problematiek is zo groot en zo ver weg, dat is niet mijn verantwoordelijkheid toch niet'. Terwijl deze gelijkenis de vraag naar de naaste juist dichtbij wil brengen.

'De geboden zijn heel dichtbij.' hoorden we. Je hoeft er niemand op uit te sturen om ze uit de hoge hemel neer te doen dalen. Je hoeft niemand op pad te sturen om ze van de overkant van de zee weg te halen. Ze zijn heel dichtbij, we kunnen ze eigen maken en ze volbrengen. Wat de Samaritaan doet, dat kunnen wij allemaal. Die ene mens die op onze weg komt, dat kunnen we aan. Een naaste zijn hoeft niet met grootse gebaren. Elkaars naaste zijn gaat over een eindeloze reeks van kleine daden van zorg en betrokkenheid waarmee wij elkaar en de gemeenschappen waar wij deel van uitmaken menselijk maken en menselijk houden. Het gaat om het beantwoorden van het appél van de ander.

Om aandacht te hebben voor - en je te laten raken door de mens die voor je staat en te doen wat je kunt doen.

Tot slot: de priester had een volgeling: de priester liep met een boog om, en evenzo deed de Leviet. Heeft de Samaritaan ook een volgeling, iemand die in zijn voetsporen treedt? Tot de wetgeleerde en over zijn hoofd heen tot ieder die het horen wil zegt Jezus: Ga heen, doe jij voortaan net zo! Moge het zo zijn, amen.